

Nyckeltal för hållbar utveckling i kommuner och landsting

Ett användarstöd för www.kolada.se

**Uppdaterat
2015-09-23**

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Utgångspunkter	3
Rapportens upplägg.....	5
Jämförelser och analys i Kolada.....	6
Nyckeltal för hållbar utveckling.....	7
Ekologisk hållbarhet.....	7
Social hållbarhet.....	9
Ekonomisk hållbarhet.....	11
Bilaga 1: Kolada – en lathund för användare.....	15
Jämföraren – se hållbarhet i din kommun eller ditt landsting	16
Färdiga presentationer – så hittar du nyckeltal för hållbar utveckling.....	18
Fri sökning – skapa ditt eget urval för jämförelser och analys	19
Bilaga 2: Nyckeltal för ekologisk hållbarhet.....	20
Bilaga 3: Nyckeltal för social hållbarhet.....	21
Bilaga 4: Nyckeltal för ekonomisk hållbarhet.....	22

Inledning

Hållbar utveckling är en vision, och ett försök att ta ett helhetsgrepp på samhällets centrala utmaningar med ett långsiktigt perspektiv. Begreppet myntades av Lester Brown 1981, och blev allmänt accepterat i och med ”Brundtland-rapporten” (*Vår gemensamma framtid*, FN 1987). I Brundtland-rapporten talas om *ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet*, och hållbar utveckling definieras som ”en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”. Bakgrunden var en kritik mot ett alltför ensidigt intresse för ekonomiska faktorer, vid formulering av strategier för utveckling.

Diskussionen fortsätter och gäller nu också sättet att mäta tillväxt och utveckling. Följande citat är ett belysande exempel:

”Det är dags att vårt mätsystem flyttar fokus från mätning av produktion till att mäta välfärd i vid bemärkelse och att göra detta i ett hållbarhetsperspektiv. Att flytta fokus innebär inte att vi ska sluta använda oss av BNP och andra mått på produktion. Men det är viktigt att få ett ökat fokus på välfärden, eftersom gapet mellan den information som BNP förmedlar och det som är viktigt för människors levnadsförhållanden tycks öka. Detta betyder att vi måste utveckla ett statistiskt system som kompletterar mått på marknadsaktiviteter med mått om människors välfärd och som fångar hållbarhetsfrågor.”

Fritt översatt från Stiglitz, Sen och Fitoussi (2009) s. 11.¹

För att främja analyser och jämförelser i kommuner och landsting publicerar RKA ett stort antal nyckeltal och statistiska uppgifter i Kommun- och landstingsdatabasen (Kolada), tillgänglig på www.kolada.se. Det är nyckeltal om olika verksamheter, om befolkning, om demokrati och sociala förhållanden, och om miljö. RKA har därmed unika förutsättningar att erbjuda underlag för analys och jämförelser inom hållbar utveckling.

I samråd med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och en referensgrupp med deltagare från både kommuner och landsting tog RKA 2013 fram en uppsättning nyckeltal för uppföljning av hållbar utveckling på lokal nivå. Vissa förändringar har nu – hösten 2015 – genomförts, varför denna rapport har uppdaterats. I det som följer beskrivs hur nyckeltalen har valts ut, som ett stöd för användning och tolkning av de resultat som kan hämtas ur Kolada.

Vår förhoppning är att det urval vi gjort tillgängligt ska kunna fungera som utgångspunkt – eller ”startpaket” – för de som inte kommit så långt i sitt eget arbete med uppföljning inom området. Förhoppningsvis kan det också fungera både som inspiration och datakälla för dem som redan kommit en bit på väg.

Utgångspunkter

Ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet är målsättningar på systemnivå (samhället, världen). En kommun- eller landstingsledning kan i varierande utsträckning bidra till en utveckling i en viss riktning. För att ge möjlighet att följa upp organisationens bidrag till systemets hållbarhet har ett antal nyckeltal som berör kommunernas och landstingens

¹ Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen & Jean-Paul Fitoussi: Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, *Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, 2009. Se <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>.

verksamheter valts ut. Samtidigt är olika aspekter av hållbarhet i hela det lokala systemet en viktig faktor för den strategiska planeringen, så att man kan prioritera och agera rätt i den egna verksamheten. För att svara upp mot behovet av en sådan omvärldsanalys har också nyckeltal som i högre grad beskriver läget i systemet, än den egna organisationens bidrag, inkluderats. Vår målsättning är alltså att erbjuda nyckeltal både om det som kommuner och landsting direkt kan påverka, och det som är svårare att påverka men viktigt att känna till och ta hänsyn till.

Vårt urval av nyckeltal utgår från uppföljningsområden som tagits fram inom två strategiarbeten med ett uttalat helhetsperspektiv. I Regeringens skrivelse 2005/06:126 *Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling* (Skr 2005/06:126) föreslås tolv huvudindikatorer som bör följas upp för att bedöma utvecklingen. Den andra strategin är *Europa 2020*, som är en tillväxtstrategi för att ”EU ska bli en smart och hållbar ekonomi för alla”. Strategin innehåller ett antal mål för EU, och varje land ansvarar sedan för att översätta mål och indikatorer till egna förhållanden.²

De nationella miljö- och folkhälsomålen (se www.miljomal.se och www.folkhalsomyndigheten.se) täcks i varierande utsträckning in av de uppföljningsområden som har identifierats genom ansatsen.

Mål, uppföljningsområden och nyckeltal

Efter att ha sammanfogat de två strategiernas uppföljningsområden, sett över terminologin, och i samråd med vår referensgrupp gjort vissa kompletteringar, har vi landat i följande uppsättning uppföljningsområden för de tre målen:

Uppföljningsområden och nyckeltal för hållbar utveckling

Mål	Uppföljningsområden
Ekologisk hållbarhet	Resurshushållning
	Växthusgaser
	Förnybar energi
	Giftfri miljö
	Biologisk mångfald
Social hållbarhet	Hälsa
	Trygghet
	Delaktighet och inflytande
	Jämställdhet
	Grundläggande utbildning
Ekonomisk hållbarhet	Offentlig ekonomi
	Demografisk försörjningskvot
	Sysselsättning
	Tillväxt
	Investeringar
	Forskning och utveckling
	Eftergymnasial utbildning

² Mål, indikatorer och nyckeltal är begrepp som ibland används på olika sätt av olika aktörer. I detta stycke har vi använt de benämningar som användes i respektive källa. Längre fram i handledningen används ordet *mål* för det som ska uppnås (t.ex. ”social hållbarhet”), *uppföljningsområden* för preciseringar av målens innebörd (t.ex. ”hälsa”), och *nyckeltal* om det mätetal som används för uppföljning.

Flera uppföljningsområden har bäring på mer än ett mål. Grundläggande utbildning har t.ex. både en social och en ekonomisk dimension. På samma sätt finns det nyckeltal som kan ha bäring på mer än ett uppföljningsområde. De kopplingar som görs i denna rapport mellan mål, uppföljningsområden och nyckeltal ska därför endast ses som förslag. Andra kopplingar än de vi har fastnat för kan vara lika relevanta, men vi har gjort vårt bästa för att åstadkomma en röd tråd och en tydlig beskrivning av hur vi har resonerat i denna handledning.

Rapportens upplägg

På nästa sida ges övergripande råd för tolkning och analys av de resultat som kan hämtas i Kolada. Därpå presenteras och kommenteras de nyckeltal som har valts ut för att spegla uppföljningsområdena inom ekonomisk, ekologisk respektive social hållbarhet. I det fjärde avsnittet beskrivs i text och bild hur man enkelt kan få fram ett färdigt urval eller en PDF-rapport från Kolada.

I bilaga 1 visas hur nyckeltalen går att få fram i Kolada som färdiga data-set eller enskilda nyckeltal. I bilaga 2-4 listas nyckeltalen med information om de namn och ID de har i Kolada, om data finns könsuppdelat eller inte, vilka datakällor som används och hur långa tidsserier som finns i Kolada.

Jämförelser och analys i Kolada

Databasen Kolada är ett verktyg för jämförelser. Jämförelserna bygger på olika typer av data, och syftet är att se hur man ligger till *i förhållande till andra*. Värdering av resultaten är det ofta bara den enskilda användaren som kan göra. Är t.ex. en sysselsättningsgrad på 80 % bra eller dålig? Är det bra att alltid ha stora ekonomiska överskott i en kommun eller ett landsting, eller borde man istället sänka skatten alternativt satsa mer för att utveckla verksamheten? Utsläppen från ett järnverk kan synas i statistiken för en kommun vilket är problematiskt för miljön, samtidigt som verket också bidrar med sysselsättning och skapar ekonomiska resurser.

I Kolada erbjuds en enkel visualisering av rangordning, i form av färgsättning av resultaten enligt en grön-gul-röd färgskala där de bästa resultaten (i jämförelse med andra) ges grön färg, och de sämsta resultaten ges röd färg.³ Det är dock viktigt att komma ihåg att Kolada erbjuder jämförelser, men att analys, avvägning och värdering är användarens bord. För att underlätta för användaren att få tillgång till nyckeltalen har RKA lagt in dem i det nya verktyget ”Jämföraren”, och också skapat två typer av ”Färdiga presentationer” (se bilaga 1):

- I ”Jämföraren” finns sammanfattande diagram med goda möjligheter till jämförelser och analys på fliken ”Bakgrund”.
- Med den färdiga presentationen ”Hållbar utveckling” kan användaren enkelt få fram ett komplett urval av nyckeltalen för hållbarhet, samtidigt som hen har fri tillgång till databasens hela funktionalitet för att jämföra, komplettera, analysera, presentera och exportera data.
- Med s.k. ”rapportpaket”, d.v.s. av RKA förberedda PDF-rapporter som återfinns på sidan ”Färdiga presentationer”, kan användaren enkelt få ut en rapport med tidsserier och jämförelser för samtliga nyckeltal i urvalet. Rapporten går att läsa på skärmen eller skriva ut.

I de fall där statistikunderlaget tillåter går alla nyckeltal i urvalet att få redovisade på kön.

³ RKA har följt traditionen från *Öppna jämförelser* att dela in landsting och regioner (inkl. Region Gotland) i tre lika stora grupper med 33,3 % av landstingen/regionerna i varje, medan kommunerna delas in i grupper med 25-50-25% i varje.

Nyckeltal för hållbar utveckling

För varje mål (ekologisk, social respektive ekonomisk hållbarhet) har vi eftersträvat ett urval om ca tio nyckeltal. Begränsning av antalet nyckeltal är enligt vår mening en framgångsfaktor. Ett tiotal nyckeltal gör det i allmänhet möjligt att göra en bedömning på övergripande nivå. Fler nyckeltal kan visserligen ge mer nyanserade bilder, men försvårar också den sammanfattande bedömningen.

Ekologisk hållbarhet

De negativa konsekvenserna av vår tids utveckling av den materiella välfärden är tydliga på miljösidan. Utfiskning, kärnkraftskatastrofer, övergödning och växthuseffekt är bara några exempel. Bedömare med en utvecklingsoptimistisk hållning menar att det inte behöver vara så, utan att ekonomisk tillväxt är förenlig med en god miljö. Empiriskt kan man konstatera att de rikaste ekonomierna oftast är de mest resurseffektiva, d.v.s. för en given mängd producerade varor är resursförbrukning och miljöpåverkan lägre än i fattigare länder. Trots detta är den negativa miljöpåverkan i allmänhet mycket större i rikare ekonomier, p.g.a. den stora produktions- och konsumtionsvolymen.

Koladas presentation av nyckeltal för ekologisk hållbarhet säger ingenting om hållbarheten i de nivåer vi idag kan utläsa på respektive nyckeltal. Som tidigare sagts är Kolada en jämförelsetjänst, och urvalet ger information om hur miljön eller miljöpåverkan i respektive kommun och landsting/län ser ut i jämförelse med andra.

Bristerna i datatillgång är större när det gäller ekologisk hållbarhet än för ekonomisk och social. Många av de nyckeltal som ingår i urvalet samlas bara in vartannat år, och det är inte alltid det finns data för alla kommuner och landsting. Med en begränsning till nyckeltal som finns tillgängliga för alla varje år hade målet i stort sett inte kunnat belysas med nyckeltal. Möjligheten till en systematisk uppföljning skulle naturligtvis stärkas om datatillgången förbättrades.

Nedan beskrivs 11 nyckeltal som är möjliga att följa på kommun- och landstingsnivå, och som har relevans för den ekologiska hållbarheten.

Nyckeltal för ekologisk hållbarhet i kommuner och landsting

Uppföljningsområde	Nyckeltal
Resurshushållning	Energi i bostäder enl. EES, kWh/m ² Atemp
	Energi i lokaler enl. EES, kWh/m ² Atemp
	Resor med kollektivtrafik enl. Trafa, resor/invånare
	Insamlat hushållsavfall, kg/invånare
	Hushållsavfall som återvinns, andel (%)
Växthusgaser	Utsläpp av växthusgaser, ton CO ₂ -ekv/invånare
Förnybar energi	Byggnader, andel förnybar energi samt restvärme enl. EES, (%)
	Förnybart drivmedel i kollektivtrafiken enl. EES, andel (%)
	Förnybart drivmedel till kommunens/landstingets bilar
Giftfri miljö	Antibiotikaförsäljning, recept/1000 inv.
Biologisk mångfald	Ekologiskt odlad åkermark, andel (%)
	Ekologiska livsmedel, andel (%)

Se Bilaga 2 för mer information om nyckeltalen.

Resurshushållning

Resurshushållning fångas med hjälp av fem nyckeltal. Mängden inköpt energi per kvadratmeter i lokaler respektive bostäder ägda av kommuner/landsting (inklusive bolag) hämtades från de uppgifter som togs fram inom ramen för EES tom 2014.⁴ Ett tredje nyckeltal, som bara finns tillgängligt på länsnivå, är antal resor per invånare med kollektivtrafik. Uppgifterna hämtas till Kolada från myndigheten Trafikanalys (Trafa). Slutligen samlas uppgifter om mängd och andel återvunnet hushållsavfall in av *Avfall Sverige*, från 2011.

Låga energiinköp, höga antal kollektivtrafikresor, små mängder hushållsavfall som i hög grad återvinns ”premieras” i Kolada med grön färg. Graden av påverkbarhet varierar mellan nyckeltalen och kommuner och landsting.

Växthusgaser

Data över utsläpp av växthusgaser, omvandlat till koldioxid-ekvivalenter (CO₂-ekv), i ton/invånare i kommunen/landstinget (eg. länet) kommer från RUS nationella emissionsdatabas.⁵ Nyckeltalet avser växthusgaser som har släppts ut inom det geografiska området, och är alltså inte kopplat enbart till kommunens eller landstingets verksamhet.⁶ Vid jämförelser är det viktigt att tänka på att enskilda industrianläggningar kan ge kraftiga utslag på utsläppen i en kommun eller ett län. I den färgsättning som tillämpas i Koladas färdiga presentation ges låga värden grön färg.

Förnybar energi

Bara genom användning av förnybar energi kan samhällets energibehov tillgodoses på *riktigt* lång sikt. Från Energimyndigheten hämtas andel förnybar energi i byggnader (bostäder och lokaler), förnybart drivmedel i kollektivtrafik, och i respektive kommuns/landstings egna bilar. Graden av påverkbarhet för dessa nyckeltal är hög, och en hög andel förnybar energi ges grön färg i Koladas färdiga presentationer.

Giftfri miljö

Överdriven antibiotikaanvändning är en folkhälsorisk, och användning av vissa antibiotika är ett miljöproblem. Trots att antibiotika *också* gör en oerhörd nytta i sjukvården, är det därför på sin plats att följa upp användningen ur ett miljöperspektiv.

Antibiotika används för både människor och djur varvid resistenta bakterier kan uppstå. Det finns dock bara statistik över antibiotikaförbrukningen för människor, på kommun- och länsnivå. Enligt Statens Veterinärmedicinska Anstalt uppgår användningen för djur bara till ca en femtedel av användningen för människor i Sverige, varför människors läkemedelsanvändning fångar det mesta.

Uppgifter om försäljning av antibiotika hämtas till Kolada från Socialstyrelsens Läkemedelsregister. Koladas nyckeltal bygger på folkbokföringsorten för de personer som hämtar ut antibiotika på recept. En låg receptförskrivning ger i Koladas färdiga presentationer grön färg, eftersom miljöpåverkan då blir liten. Folkhälsoskäl talar för att det finns en ”lagom”

⁴ EES (energieffektiviseringsstödet) är ett stöd som betalas ut av Energimyndigheten till kommuner och landsting perioden 2010-2014, och har som motprestation att man redovisar den egna energiförbrukningen.

⁵ RUS står för *Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet*.

⁶ Växjö har utvecklat en intressant metod att uppskatta mängden växthusgaser som genereras i verksamheten, och redovisar resultaten per nämnd i årsredovisningen. En önskvärd utveckling vore att få fram en sådan redovisning för alla landets kommuner och landsting.

nivå av antibiotikaanvändning vilket gör att nollföreskrivning inte är önskvärt, men ur ren miljösynvinkel är färgsättningen rimlig. Landstingen har, i egenskap av huvudmän för hälso- och sjukvården, goda möjligheter att påverka utfallet, vilket inte gäller kommunerna.

Biologisk mångfald

I den ekologiska odlingen ersätts konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel med andra metoder. Vissa hjälpmedel i produktionen som betraktas som "naturliga" får användas, till exempel såpvatten och kalk. Växelbruk och den begränsade användningen av konstgödsel och bekämpningsmedel främjar den biologiska mångfalden. Från Jordbruksverket hämtas nyckeltal för andel ekologiskt odlad åker.

Genom att köpa ekologiska livsmedel kan kommunen/landstinget bidra till att minska utsläpp av flera olika farliga substanser, och många kommuner och landsting mäter själva detta och redovisar sina resultat i Kolada. Höga andelar ekologiskt jordbruk och inköp av ekologiska livsmedel ger grön färg i Koladas färdiga presentationer.

Social hållbarhet

Det finns ingen entydig definition av vad social hållbarhet är. Lester Brown beskrev det som "ett stabilt och dynamiskt samhälle där grundläggande mänskliga behov uppfylls". Med den utgångspunkten passar de fem uppföljningsområden vi valt att placera inom social hållbarhet väl: hälsa, trygghet, delaktighet, jämställdhet och grundläggande utbildning svarar alla mot grundläggande mänskliga behov. Konkretiseringen av begreppet social hållbarhet gör uppenbart hur ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet hänger ihop, och att "hållbarhet" kräver en avvägning mellan olika intressen. Till de fem uppföljningsområdena har vi kopplat elva nyckeltal.

Nyckeltal för social hållbarhet i kommuner och landsting

Uppföljningsområde	Nyckeltal
Hälsa	Återstående medellivslängd vid födseln
	Invånare 16-84 år med bra självskattat hälsotillstånd, andel (%)
Trygghet	Anmälda våldsbrott, antal/100 000 inv.
	Invånare 16-84 år med låg tillit till andra, %
Delaktighet och inflytande	Hushåll med ekonomiskt bistånd som erhållit bistånd i 10-12 månader under året, andel (%)
	Invånare 0-19 år i ekonomiskt utsatta familjer, andel (%)
	Långtidsarbetslöshet 25-64 år, andel (%) av bef.
	Valdeltagande i senaste kommun/landstingsval, (%)
Jämställdhet	Lönegap median kvinnor - median män, kr
Grundläggande utbildning	Elever i åk. 9 som är behöriga till ett yrkesprogram, hemkommun, andel (%)
	Gymnasieelever som fullföljer sin utbildning inom 4 år, totalt, andel (%)

Se Bilaga 3 för mer information om nyckeltalen.

Hälsa

Medellivslängden används ofta som ett sammanfattande nyckeltal för hälsoläget i befolkningen, t.ex. vid internationella jämförelser. Medellivslängden i ett geografiskt område utvecklas på mycket lång sikt, och redovisas av SCB som rullande femårs-medelvärden för den vid födelsen förväntade återstående medellivslängden. Särskilt för mindre kommuner är det viktigt att

studera utvecklingen över några år, eftersom det finns en viss osäkerhet i värdena för enskilda år (trots att det är medelvärden för flera år). Befolkningens självskattade hälsa ger en mer aktuell beskrivning av nuläget, och underlag samlas in i Folkhälsomyndighetens årliga undersökning. Folkhälsomyndighetens undersökning är för liten för att resultat ska kunna redovisas för landets alla kommuner. Vissa landsting har utvidgat undersökningen med fler respondenter, och Skåne, Västmanland och Stockholm genomför likartade undersökningar som medger publicering av resultat också för kommunerna i deras län. Ungefär 100 av landets kommuner saknar dock helt data.

Även om hälsan också påverkas av en rad andra faktorer, så finns på lång sikt en möjlighet att påverka hälsan genom god hälso- och sjukvård, en väl fungerande utbildningsverksamhet och ett aktivt arbete mot socialt utanförskap.

Trygghet

Trygghet är ett grundläggande behov. Nyckeltal av relevans för tryggheten är *Anmälda våldsbrott/100 000 inv.* som hämtas från Brottsförebyggande rådets officiella statistik, och *Invånare 16-84 år med låg tillit till andra* från Folkhälsomyndighetens årliga enkät.

Anmälda våldsbrott registreras på den kommun eller det län inom vilket brottet, enligt anmälan, har ägt rum. Kriminologer brukar framhålla att utvecklingen av antal anmälda brott över tid är en mycket osäker indikator på utvecklingen av den faktiska kriminaliteten. Det beror på att benägenheten att anmäla brott anses ha ökat på senare år. För Kolada-användaren innebär det att uppgifterna i första hand kan användas för jämförelser med andra, och att försiktighet måste iaktas vid analys av utvecklingen över tid.

För både anmälda våldsbrott och andel invånare med låg tillit ges låga värden grön färg i Koladas färdiga presentationer.

Delaktighet och inflytande

Fyra nyckeltal med koppling till ekonomisk, social och politisk delaktighet ingår i urvalet.

Ekonomiskt bistånd är starkt kopplat till arbetslösheten. Arbetslösheten påverkas av konjunkturen och därmed av utvecklingen i omvärlden, men kan också bero på utbildningsnivå och andra mer strukturella komponenter. Det finns exempel på kommuner som genom intern samordning, framgångsrik matchning och samarbete med andra myndigheter och näringsliv lyckats minska beroendet av ekonomiskt bistånd. Genom att använda ett nyckeltal för långvarigt bistånd (d.v.s. andel hushåll som fått bistånd i 10-12 månader under året) sätts fokus på kommunens förmåga att stärka den enskildes förmåga att försörja sig själv. Man bör dock tänka på att nyckeltalet beräknas som en andel av *bidragsberoende hushåll*, och inte andelen av *alla hushåll*. Man kan alltså ha förhållandevis få hushåll som är långvarigt biståndsberoende, samtidigt som en hög andel av biståndshushållen får bistånd långvarigt (förutsatt att förhållandevis få hushåll har bistånd över huvud taget).

Andel invånare 0-19 år i ekonomiskt utsatta familjer kallas ofta "barnfattigdom". Med ekonomiskt utsatta hushåll avses hushåll med låg inkomst eller socialbidrag. Med låg inkomst avses, i Koladas nyckeltal, lägsta utgiftsnivå baserad på den socialbidragsnorm som fastställdes på 1980-talet (med inflationsuppräknings) och en norm för boendegifter. Med socialbidrag menas att sådant erhållits minst en gång under året. Data hämtas från SCB:s databas LISA. En svaghet i måttet är att det inte tar hänsyn till att köpkraften generellt sett har ökat kraftigt sedan 1980-talet, eftersom uppräkningsgränsen för låg inkomst bara sker i takt med prisnivån.

Därmed tas inte hänsyn till det i fattigdomsforskningen etablerade synsättet att fattigdom är en relativ företeelse som måste väga in inkomsterna i den enskildes omgivning.

Långtidsarbetslösheten redovisas av Arbetsförmedlingen. Nyckeltalet beräknas som andel av befolkningen i åldern 25-64 år som varit öppet arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska program i mer än sex månader.⁷

Valdeltagande är ett mått på social inkludering utifrån ett medborgar- och demokratiperspektiv, snarare än ur ett försörjningsperspektiv.

I Koladas färdiga presentationer ges låga värden på biståndsberoende, ekonomisk utsatthet och långtidsarbetslöshet grön färg. Högt valdeltagande ges naturligtvis grön färg.

Jämställdhet

Brister i jämställdhet mellan kvinnor och män tar sig många uttryck. Lönegapet mellan könen kan spegla exempelvis skillnader i ansvarstagande för barnen, möjligheter att göra karriär eller könsmässig fördelning av arbetskraften på yrkesgrupper med olika lönenivåer. Genom att *inte* göra statistiska korrigeringar av lönegapet för skillnader i befattning, utbildning m.m. fångar lönegapet upp alla sådana uttryck. Nyckeltalet avser anställda av den aktuella kommunen eller landstinget, och avspeglar alltså den lokala arbetsgivarpolitiken.

Lönegapet beräknas som medianinkomsten för kvinnor minus medianinkomsten för män. Eftersom det vanligaste är att kvinnor tjänar mindre än män är lönegapet i allmänhet negativt (bland undantagen kan nämnas Täby och Pajala). Höga värden på lönegapet, d.v.s. positiva eller måttligt negativa lönegap, har getts grön färg i Koladas färdiga presentationer.

Grundläggande utbildning

I dagens Sverige är ett krav för högre utbildning och jobb ofta att man har fullföljt gymnasieskolan, varför ”grundläggande utbildning” bör omfatta både grund- och gymnasieskola. Viktiga nyckeltal beskriver andel elever som lämnar grundskolan med behörighet till gymnasiet, och andel gymnasieelever som fullföljer sin utbildning inom 4 år. Höga andelar ges grön färg i Koladas färdiga presentationer.

Ekonomisk hållbarhet

Ekonomisk hållbarhet handlar om att hitta en balans mellan materiell välfärd för dagens befolkning och för kommande generationer. Man kan säga att området har en real och en finansiell sida. Real hållbarhet handlar om att tillfredsställa nutida konsumtionsbehov samtidigt som man genom satsningar för framtiden möjliggör utveckling av nya och bättre varor och tjänster. Detta kan åstadkommas genom utbildning, investeringar och forskning och utveckling. Även om kommuner och landsting inte brukar ses som tillväxtmotorer så har de en helt central roll för tillväxten. De tillhandahåller viktig infrastruktur och kommunikationer, bedriver utbildningsverksamhet, och bedriver olika tjänster som frigör arbetskraft. Tillväxt och ekonomisk livskraft ligger i medborgarnas och därmed den politiska ledningens intresse.

Men den reala ekonomin hänger också ihop med den finansiella ekonomin. Finansiella kriser kan få stora återverkningar på den reala ekonomin. Som kommun eller landsting har man ett ansvar att finansiera ett antal obligatoriska verksamheter, och en otillräcklig finansiering av

⁷ I den officiella arbetsmarknadsstatistiken redovisas vanligtvis *andelen av de arbetslösa* som har varit det i sex månader eller mer. I detta nyckeltal redovisar vi istället *andelen av befolkningen* som varit det i sex månader eller mer, vilket ger bättre jämförbarhet.

dagens verksamhet kan få allvarliga konsekvenser för förmågan att finansiera den framtida verksamheten.

För ekonomisk hållbarhet har 10 nyckeltal valts ut, som alla går att redovisa både på kommun- och landstingsnivå.

Nyckeltal för ekonomisk hållbarhet i kommuner och landsting

Uppföljningsområde	Nyckeltal
Offentlig ekonomi	Resultat före extraordinära poster koncern, kr/inv.
	Soliditet koncern, (%)
	Skattesats
Demografisk försörjningskvot	Demografisk försörjningskvot
Sysselsättning	Förvärvsarbetande invånare 20-64 år, andel (%)
Tillväxt	Nyregistrerade företag, antal/1000 invånare
	Nettoinpendling, andel (%)
Investeringar	Nettoinvesteringar exkl. finansiella investeringar, kr/inv.
FoU	Kostnad forskning och utveckling, kr/inv.
Eftergymnasial utbildning	Invånare 25-64 år med eftergymnasial utbildning, andel (%)

Se Bilaga 4 för mer information om nyckeltalen.

Offentlig ekonomi

En god ekonomi i kommuner och landsting är viktig både för den allmänna ekonomiska utvecklingen i Sverige, och för möjligheterna att långsiktigt bedriva och finansiera en bra verksamhet lokalt.

- Årets resultat är ett viktigt mått på flödet under året. Genom att mäta på koncernnivå tas även bolagen med, vilket gör att skillnader mellan kommuner och landsting som avspeglar organisation snarare än ekonomi kan undvikas. Det är naturligtvis inget självändamål för en kommun eller ett landsting att ha stora överskott, men överskott indikerar att man har en hållbar finansiering av verksamheten.
- Soliditet på koncernnivå används för att bedöma den långsiktiga finansiella ställningen. Måttet relaterar det egna kapitalet till summa tillgångar. Genom att ackumulera överskott i finanserna över tid kan soliditeten förbättras.
- Skattesatsen kan vara en av orsakerna till eventuella obalanser i ekonomin, och skattehöjning/-sänkning en tänkbar åtgärd för att lösa dem. Med en låg skattesats har kommunen/landstinget, allt annat lika, ett gynnsamt utgångsläge.

De tre nyckeltalen är alla i hög grad påverkbara, även om omgivande förhållanden också spelar in. I de färdiga presentationerna i Kolada har (relativt sett) positiva ekonomiska resultat, hög soliditet och låg skattesats getts grön färg.

Demografisk försörjningskvot

Försörjningskvoten beräknas som antal personer som normalt inte ingår i arbetskraften (0-19 år och 65+) delat med personer i arbetsför ålder (20-64 år), och är *ett* mått på den demografiska utmaning kommuner och landsting står inför. Man kan lite förenklat säga att det handlar om hur många personer varje arbetsför (d.v.s. 20-64 år) måste vara med och försörja (0-19-åringar och 65+). Försörjningskvoten brukar beräknas som kvoten mellan åldersgrupperna. Om

försörjningskvoten har värdet 0,7 innebär det att det går i genomsnitt 0,7 barn, unga och gamla på 1 person i åldern 20-64 år. I Sverige uppgick försörjningskvoten år 2012 till 0,72.

En låg försörjningskvot i en kommun eller ett landsting reflekterar ett gynnsamt läge, och har getts grön färg i Koladas färdiga presentationer.

Sysselsättning

Sysselsättning har alltid varit en fråga med hög prioritet i politiken. Den är central för bedömning av en regions livskraft, både ekonomiskt och socialt. Vi har gjort valet att använda sysselsättning i första hand som ett uppföljningsområde för ekonomisk hållbarhet, även om ett alternativ naturligtvis hade varit att ha med det också för social hållbarhet.

Ett vanligt mått på sysselsättningen är andel förvärvsarbete i den vuxna befolkningen, och vi använder Koladas nyckeltal för sysselsättningsgrad i befolkningen 20-64 år i urvalet. Kommuner och landsting kan i viss mån påverka sysselsättningen, även om konjunkturläge och strukturförändringar också är viktiga faktorer. I de färdiga presentationerna ges hög sysselsättning grön färg.

Tillväxt

Ett annat mål för nationell och lokal politik är ekonomisk tillväxt. För Sverige kan tillväxten beräknas med hjälp av de s.k. nationalräkenskaperna, men på kommun- eller länsnivå är det inte möjligt att göra på ett tillförlitligt sätt. För att spegla området används istället uppgifter om *Antal nystartade företag per 1000 invånare* och *Nettoinpendling* (antal inpendlare minus antal utpendlare, som andel (%) av antalet förvärvsarbete invånare) som nyckeltal för ekonomiskt dynamiska områden. Tolkning av jämförelserna behöver göras med eftertanke för båda nyckeltalen. Ibland kan ett stort antal nystartade företag vara tecken på ett besvärligt arbetsmarknadsläge snarare än ekonomisk vitalitet. Och kring storstäderna ligger ofta kommuner vars befolkning arbetspendlar in till storstaden, vilket gör att de får en negativ nettoinpendling. I Koladas färdiga urval har många nystartade företag och en positiv nettoinpendling gett grön färg, vilket alltså behöver tolkas med försiktighet.

Investeringar

Genom investeringar i infrastruktur och andra reala tillgångar skapar man förutsättningar för framtida konsumtion av de tjänster t.ex. en väg eller ett sjukhus kan erbjuda. På den kommunala sidan finns på sina håll stora investeringsbehov när det gäller vatten och avlopp. Nuvarande anläggningar börjar nå slutet på sin livslängd, och en förnyelse är nödvändig. Nettoinvesteringar, efter exkludering av finansiella transaktioner, kan användas som ett aggregerat mått på i vilken utsträckning kommunen eller landstinget satsar på framtiden i form av infrastruktur och andra reala tillgångar. För landstingen redovisas förändring i materiella och immateriella tillgångar under året.

Investeringar kan, precis som gäller för all annan resursförbrukning, både vara för höga och för låga. I de färdiga urvalen har höga investeringar getts grön färg. En korrekt värdering av resultaten i Kolada kräver närmare kännedom om kommunens/landstingets situation och innehållet i investeringarna. En brist i dataunderlaget gör att det bara går att gå fram uppgifter exklusive bolagen, som ofta sköter de tunga investeringarna.

Forskning och utveckling (FoU)

I tillväxtsammanhang ses forskning och utveckling ofta som en investering i kunskap. Genom FoU skapas förutsättningar för investeringar och på sikt sysselsättning. Inom hälso- och sjukvården ses forskning som en naturlig del av arbetet, men på kommunsidan är det ofta mer den ”beprovade erfarenheten” som dominerat. Utrymmet för forskning när det gäller effektiva behandlingsmetoder inom socialtjänsten eller välfungerande utbildningsorganisationer är därför stort.

Utgifter för FoU kan på sikt bidra till en mer ändamålsenlig verksamhet, och SCB samlar in data från samtliga kommuner och landsting vartannat år sedan 2007. Särskilt på kommunnivå anses kvaliteten i statistiken vara relativt låg, men genom att lyfta fram den i detta sammanhang kan intresset för och därmed kvaliteten i statistiken förbättras. Höga utgifter har getts grön färg i Koladas färdiga presentationer eftersom det indikerar en ambition att satsa framåt, men naturligtvis kräver en rättvisande värdering kunskap både om inriktningen och om den lokala situationen.

Eftergymnasial utbildning

Precis som sysselsättning är utbildning ett område med bäring på både ekonomisk och social hållbarhet. En välutbildad arbetskraft är en förutsättning för ekonomisk utveckling, men också för ett aktivt deltagande i samhällslivet över huvud taget.

På den utvecklingsnivå Sverige befinner sig idag är genomgången grund- och gymnasieskola i princip en lägstanivå. Nyckeltal för denna lägsta nivå har vi valt att redovisa på social hållbarhet. Tillväxt och utveckling kräver mer än lägstanivån, och därför har vi valt *Andel av befolkningen 25-64 år med eftergymnasial utbildning* (d.v.s. med högskoleutbildning) som ett utbildningsnyckeltal med bäring på möjligheterna till ett livskraftigt näringsliv i kommunen/länet.

Bilaga 1: Kolada – en lathund för användare

Börja med att gå till Kolada på www.kolada.se.

På www.kolada.se kan du välja mellan *Jämföraren* där du får en ”dash-board” för den egna kommunen eller landstinget, *Fri sökning*, där du får göra ditt urval själv, och att via *Färdiga presentationer* ta fram de färdiga urval eller rapportpaket RKA har förberett för Hållbar utveckling.

På kommande sidor beskrivs hur du arbetar i *Jämföraren*, *Färdiga presentationer* och i *Fri sökning*.

Fakta om Kolada

Kolada kan användas kostnadsfritt och kräver ingen inloggning.

Statistiken som ligger till grund för Koladas nyckeltal kommer i huvudsak från olika statliga myndigheter och Sveriges Kommuner och Landsting.

Kolada ägs av den ideella föreningen Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA), som har svenska staten och Sveriges Kommuner och Landsting som medlemmar och finansiärer.

Har du frågor om Kolada kan du maila till rka@rka.nu, eller ringa till RKA:s medarbetare. Du hittar kontaktuppgifter på sidan *Om Kolada*.

Information om RKA och vår verksamhet hittar du på www.rka.nu.

Jämföraren – se hållbarhet i din kommun eller ditt landsting

1. Skriv in namnet på din kommun eller ditt landsting i Jämförarens sökfält, på startsidan www.kolada.se.

Jämföraren

I Jämföraren får du snabbt en översikt av verksamheten på din enhet, din kommun. Urval och vyer är färdiga, och det finns goda möjligheter till vidare analys av resultat.

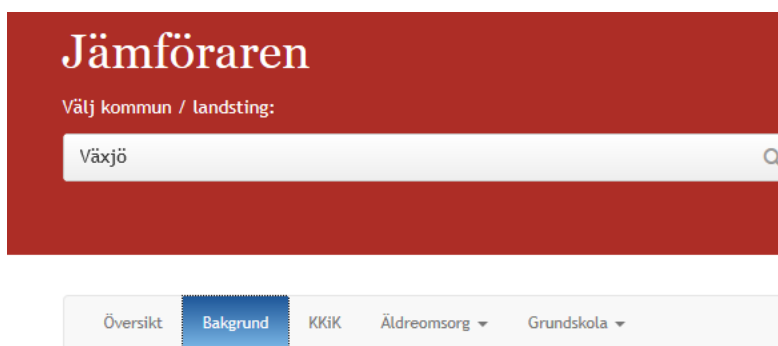
Välj kommun / landsting:

växj

Kommuner

Växjö

2. När sidan laddats klickar du på fliken Bakgrund.

Jämföraren

Välj kommun / landsting:

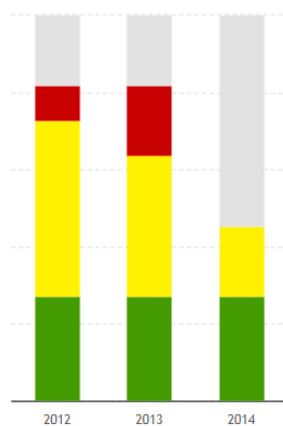
Växjö

Översikt **Bakgrund** KKIK Äldreomsorg Grundskola

3. Scrolla ned på fliken tills du kommer till tre diagram för hållbar utveckling. Klicka på Visa underlag för att se vilka nyckeltal som ingår och era egna resultat.

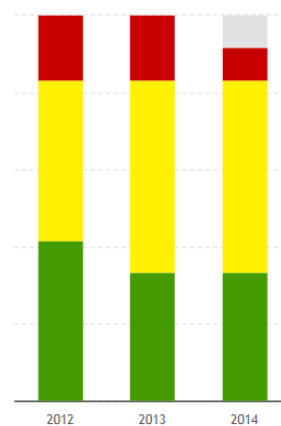
Hållbar utveckling

Ekologisk hållbarhet

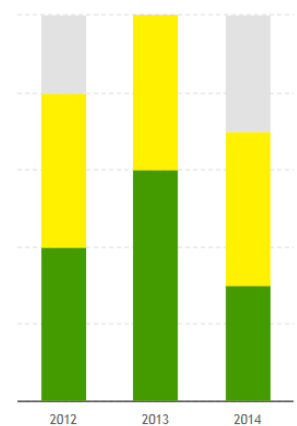
Visa underliggande data

Social hållbarhet

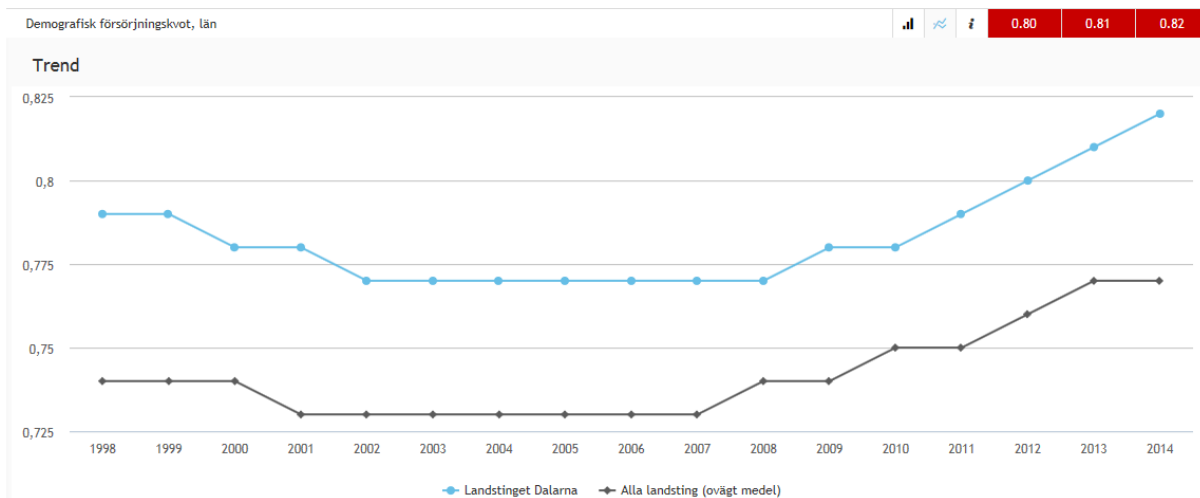
Visa underliggande data

Ekonomisk hållbarhet

Visa underliggande data

4. Klicka på diagramsymbolerna för att jämföra er med andra eller se utvecklingen över tid.

Färdiga presentationer – så hittar du nyckeltal för hållbar utveckling

1. Börja med att välja ”fokus”, dvs den kommun eller det landsting du vill se data för.

Välj fokus

Gör din kommun/ditt landsting förvalt i alla rapporter

Växjö ▾

Kategorier

Öppna jämförelser, kommun
Öppna jämförelser, landsting
Vad kostar verksamheten i Din kommun?
Kommunens kvalitet i korthet
Personalnyckeltal, kommun
Kommunala jämförelsetal Mönsterby
Kvalitet i verksamheten (egen inmatning)
Nyckeltal hälso- och sjukvård
Enhetsdata
Personalnyckeltal, landsting
Barn och unga i fokus
Hållbar utveckling
Jämställdhet
Kommunal arbetsmarknadsstatistik
Tillgänglighet i kommuner och landsting
Samhällsbyggnad
Integration
Rapportpaket

Färdigt urval

2. Klicka på kategorin *Hållbar utveckling*, och välj *Hållbar utveckling – kommun* eller *Hållbar utveckling – landsting*.

3. När du får upp tabellen befinner du dig i Koladas fria sökning, och kan lägga till fler kommuner/landsting för jämförelser, ändra år, visa data i diagram eller karta eller använda andra inställningsmöjligheter som finns på sidan. Prova!

Rapportpaket

2. Klicka på kategorin *Rapportpaket* och välj *Kommunrapport Hållbar utveckling* eller *Landstingsrapport Hållbar utveckling*.

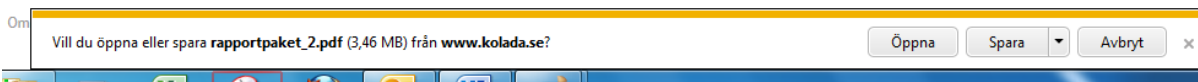
3. Nedladdning av PDF-rapporten påbörjas och tar ca 30 sekunder. Du kan behöva klicka på knappen *Öppna* i nedkanten av ditt webbläsarfönster, då nedladdningen är klar.

RKA

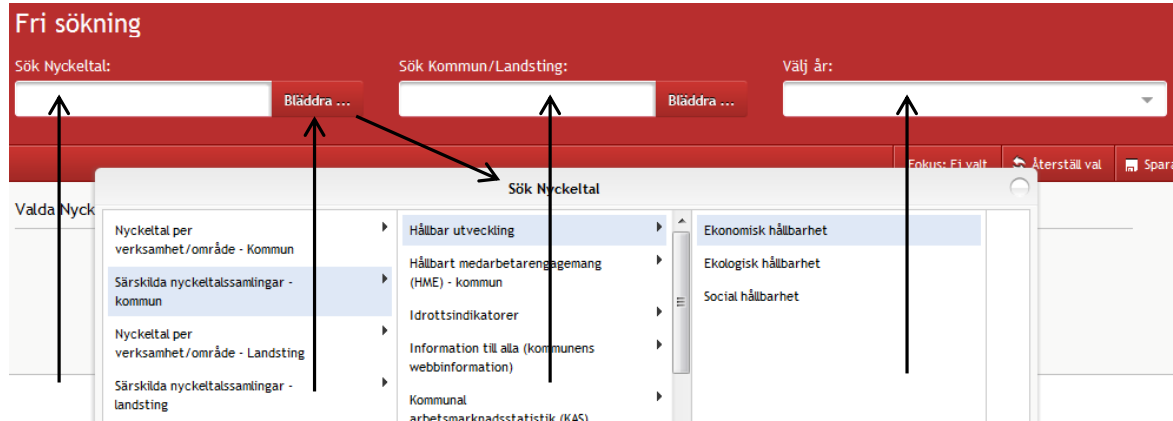
RKA är en ideell förening med svenska staten och Sveriges Kommuner och Landsting som medlemmar.
© RKA Rådet för främjande av kommunala analyser

Kontakt

Besöksadress: Hornsgatan 15 Stockholm
Postadress: c/o SKL 118 82 Stockholm
08-452 70 00 rka@rka.nu

Fri sökning – skapa ditt eget urval för jämförelser och analys

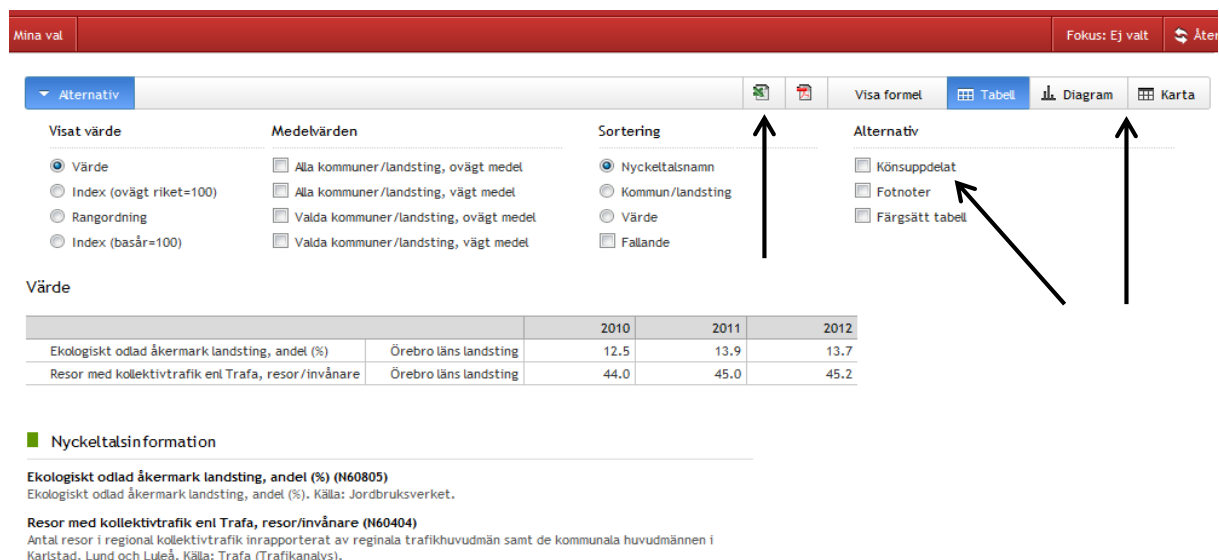
1. Sök nyckeltal via sökfältet *Sök nyckeltal*, eller genom att klicka på *Bläddra*-knappen. Lägg till dina nyckeltal genom att klicka på dem i nyckeltalslistan som kommer upp.

2. Sök kommun eller landsting via sökfältet eller *Bläddra*-knappen.

3. Tre år ligger förvalda, vill du ändra så skriv t.ex. 2006-2014 i fältet *Välj år* och tryck på *Enter* på ditt tangentbord.

4. Då ditt urval är klart, stäng eventuella öppna *Bläddra*-fönster och klicka på *Verkställ*.

5. Data visas först i tabell. Du kan ändra inställningar eller välja att visa diagram eller karta. Vill du arbeta vidare i Excel exporterar du data via Excelknappen. Genom att klicka i check-boxen *Könsuppdelat* kan du se uppgifter fördelade på kvinnor och män, för de nyckeltal där det är möjligt.

Visat värde: Värde, Index (ovägt riket=100), Rangordning, Index (basår=100)

Medelvärden: Alla kommuner/landsting, ovägt medel, Alla kommuner/landsting, vägt medel, Valda kommuner/landsting, ovägt medel, Valda kommuner/landsting, vägt medel

Sortering: Nyckeltalsnamn, Kommun/landsting, Värde, Fallande

Alternativ: Könsuppdelat, Fotnoter, Färgsatt tabell

		2010	2011	2012
Ekologiskt odlad åkermark landsting, andel (%)	Örebro läns landsting	12.5	13.9	13.7
Resor med kollektivtrafik enl. Trafa, resor/invånare	Örebro läns landsting	44.0	45.0	45.2

Nyckeltalsinformation

Ekologiskt odlad åkermark landsting, andel (%) (N60805)
Ekologiskt odlad åkermark landsting, andel (%). Källa: Jordbruksverket.

Resor med kollektivtrafik enl. Trafa, resor/invånare (N60404)
Antal resor i regional kollektivtrafik inrapporterat av regionala trafikmyndigheter samt de kommunala myndigheterna i Karlstad, Lund och Luleå. Källa: Trafa (Trafikanalys).

Bilaga 2: Nyckeltal för ekologisk hållbarhet

Uppföljningsområde	Nyckeltal	ID i Kolada, landsting	ID i Kolada, kommun	Källa	Tidsserie från	Kön
Resurshushållning	Energi i bostäder enl EES, kWh/m ² ⁸	U60499	U00425	Energimyndigheten, SKL	Landsting och kommuner: 2009	Nej
	Energi i lokaler, inköpt enl EES, kWh/m ² Atemp ⁹	U60478	U00420	Energimyndigheten, SKL	Landsting och kommuner: 2009	Nej
	Resor med kollektivtrafik enl. Trafa, resor/invånare	N60404	Data saknas	Trafikanalys	Landsting: 2003	Nej
	Insamlat hushållsavfall, kg/invånare	U60819	U07801	Avfall Sverige	Landsting och kommuner: 2011	Nej
	Hushållsavfall som återvinns, andel (%)	-	U07414	Avfall Sverige	Kommuner: 2008	Nej
Växthusgaser	Utsläpp av växthusgaser, ton CO ₂ ekv/inv.	N60804	N00401	RUS ¹⁰	Landsting och kommuner: 2005	Nej
Förnybar energi	Byggnader, andel förnybar energi samt restvärme enl. EES, (%)	U60504	U00464	Energimyndigheten, SKL	Landsting och kommuner: 2011	Nej
	Förnybart drivmedel i kollektivtrafiken enl. EES, andel (%)	U60488	U00435	Energimyndigheten, SKL	Landsting och kommuner: 2009	Nej
	Förnybart drivmedel till kommunens/landstingets bilar	U60487	U00434	Energimyndigheten, SKL	Landsting och kommuner: 2009	Nej
Gifrfri miljö	Antibiotikaförsäljning, recept/1000 inv.	N60405	N00404	Apoteket Service AB	Landsting: 2000 Kommuner: 2009	Ja
Biologisk mångfald	Ekologiskt odlad åkermark, andel (%)	N60805	N00403	Jordbruksverket	Landsting och kommuner: 2009	Nej
	Ekologiska livsmedel, andel (%)	U60494	U07409	Egen undersökning i kommuner och landsting	Landsting: 2009 Kommuner: 2008	Nej

⁸ Exkl hushållsel, normalårskorrigerad.

⁹ Inkl. uppräknad verksamhetsel, normalårskorrigerad.

¹⁰ Regional utveckling och samverkan i miljömålssystemet.

Bilaga 3: Nyckeltal för social hållbarhet

Uppföljningsområde	Nyckeltal	ID Kolada, landsting	ID Kolada, kommun	Källa	Tidsserie från	Kön
Hälsa	Återstående medellivslängd vid födseln ¹¹	N70401 Kvinnor N70400 Män	N00925 Kvinnor N00923 Män	SCB	Landsting och kommuner: 2000	Ja
	Invånare 16-84 år med bra självskattat hälsotillstånd, andel (%)	U60407	U01405	Folkhälsoinstitutet m.fl. ¹²	Landsting och kommuner: 2007	Ja
Trygghet	Anmälda våldsbrott, antal/100 000 inv.	N60400	N07403	Brottsförebyggande rådet (BRÅ)	Landsting och kommuner: 1998	Nej
	Invånare 16-84 år med låg tillit till andra, andel (%)	U60422	U01413	Folkhälsoinstitutet m.fl. ⁹	Landsting och kommuner: 2007	Ja
Delaktighet och inflytande	Hushåll med ekonomiskt bistånd som erhållit bistånd i 10-12 månader under året, andel (%)	N60801	N31810	SCB/ Socialstyrelsen	Landsting: 2002 Kommuner: 2002	Nej
	Invånare 0-19 år i ekonomiskt utsatta familjer, andel (%)	N62900	N02904	SCB	Landsting och kommuner: 2007	Nej
	Långtidsarbetslöshet 25-64 år, andel (%) av bef. ¹³	N60954	N00955	Arbetsförmedlingen och SCB	Landsting och kommuner: 2006	Ja
	Valdeltagande i senaste kommun/landstingsvalet (%)	N65402	N05401	Valmyndigheten	Landsting och kommuner: 1994	Nej
Jämställdhet	Lönegap median kvinnor – median män, kr	N60953	N00951	SCB	Landsting och kommuner: 1998	Nej
Grundläggande utbildning	Elever i åk 9 som är behöriga till ett yrkesprogram, andel (%)	N60802	N15428	SCB och Skolverket	Landsting och kommuner: 2011	Ja
	Gymnasieelever som fullföljer sin utbildning inom 4 år, inkl. IV, andel (%)	N60936	N17404	SCB och Skolverket	Landsting och kommuner: 2008	Ja

¹¹ Rullande 5-års medelvärden (p.g.a. statistisk osäkerhet vid års-data).

¹² För landsting används data från Folkhälsomyndighetens enkät. För kommuner används data från Folkhälsomyndighetens enkät, kompletterat med Liv & hälsa, Folkhälsa i Skåne och Hälsoenkät Stockholms län. Data saknas för kommuner i vissa län.

¹³ ”Nya långtidsarbetslösheten” d.v.s. öppet arbetslösa+ i program. Avser mars månad respektive år.

Bilaga 4: Nyckeltal för ekonomisk hållbarhet

Uppföljningsområde	Nyckeltal	ID Kolada, landsting	ID Kolada, kommun	Källa	Tidsserie från	Kön
Offentlig ekonomi	Resultat före extraordinära poster koncern, kr/inv.	N63003	N03111	SCB	Landsting: 1995 Kommun: 1996	Nej
	Soliditet koncern, (%)	N63008	N03110	SCB	Landsting: 1995 Kommun: 1996	Nej
	Skattesats	N60918	N00901	SCB	Landsting och kommun: 1995	Nej
Demografisk försörjningskvot	Demografisk försörjningskvot ¹⁴	N60937	N00927	SCB	Landsting och kommun: 1998	Nej
Sysselsättning	Förvärvsarbetande invånare 20-64 år, andel (%)	N60927	N00914	SCB	Landsting och kommun: 1997	Ja
Tillväxt	Nyregistrerade företag, antal/1000 invånare	N60933	N00941	Bolagsverket	Landsting och kommun: 1995	Nej
	Nettoinpendling, andel (%)	N60934	N00924	SCB	Landsting och kommun: 1998	Ja
Investeringar	Landsting: Förändring i materiella och immateriella tillgångar under året. Kommun: Nettoinvesteringar exkl. finansiella investeringar, kr/inv.	N63099	N03141	SCB	Landsting: 2012 Kommun: 2011	Nej
Forskning och utveckling	Kostnad forskning och utveckling, kr/inv.	N63100	N03142	SCB	Landsting och kommun: 2007	Nej
Eftergymnasial utbildning	Invånare 25-64 år med eftergymnasial utbildning, andel (%)	N60800	N01982	SCB	Landsting och kommun: 2000	Ja

¹⁴ Antal invånare 0-19 år och 65+ delat med antal invånare 20-64 år.